

HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA

MAGYARKÉNT KÁRPÁTALJÁN. MIRŐL ÁRULKODNAK A SZOCIO- LÓGIAI KUTATÁSOK?

„AZ ÖREG FÁT MÁR NAGYON NEHÉZ KIVÁGNI” – A NEMZETI ÉS LOKÁLIS IDENTITÁS FAKTORAI AZ EZREDFORDULÓN A KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÖZÖSSÉGBEN
POLIPRINT KFT., UNGVÁR 2010. 124 LAP

Az identitás kifejezést gyakran használjuk a mindennapjainkban is, nem is gondolva a fogalom komplexitására szociológiai, pszichológiai vagy bármilyen más társadalomtudományi szempontból. Az identitás vizsgálatát több tényező is összetettebbé teszi, ezek közül megemlíthető például a kisebbségi lét. A kisebbségben élő egyének identitására természetesen hatnak a többségi társadalomban átélte élmények, olykor sérelmek nemzeti hovatartozásuk, magyarságuk miatt. Mindez természetesen nyomot hagy identitásukban, de vajon milyen mértékben? Mi is az az identitás? Milyen identitástípusok vannak? Mikor beszélhetünk kisebbségi identitásról? Hogyan élik meg a kárpátaljai magyarok nemzeti identitásukat? – ilyen és hasonló kérdésekkel foglalkozik HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA nemrégiben megjelent kötetében.

A témában jártas két neves nyelvész, Murányi István és Cserniczkó István által bízott kötet a kárpátaljai magyar közösség identitásának tárgykörével foglalkozik. A szerző arra a nehéz feladatra vállalkozott, hogy a kárpátaljai magyarság viszonylatában megvizsgálja nemzeti és lokális identitásunk alakulását a történelem folyamán, valamint napjainkban. E cél elérése érdekében a szociológiában alkalmazott kvalitatív vizsgálati módszerek közül az interjúaszt választotta. Összesen száz interjú tartalomlelemzőes módszerrel történő analizálását követően próbálta igazolni a kutatás kezdetén felállított hipotéziseit, melyeket a lokális, kisebbségi, kulturális, politikai, etnikai/nemzeti és transznacionális identitással kapcsolatban állított fel.

A kötet logikusan egymásra épülő részekből áll, a bevezető utáni egység három nagyobb fejezetre bontható, majd az összefoglalással, konklúzióval, irodalomjegyzékkel, valamint mellékletekkel zárul. A bevezetőben a szerző felvázolja az adott problémát, alátámasztja a témával való foglalkozás fontosságát és jogosultságát.

Az első nagyobb részben, a 2. fejezetben a szerző elméleti keretek közé helyezi az identitás fogalmát, ismerteti a hazai, magyarországi és nemzetközi szakirodalom neves szociológusainak, nyelvészeinek elméleteit a nemzet és identitás fogalmával kapcsolatban. Kihangsúlyozza a nemzeti hovatartozás érzésének fontosságát, hiszen „a nemzeti hovatartozás részeleme az ember társadalmi identitásának. Funkciója nem más, mint az, hogy az egyén ez által képes legyen elhelyezni önmagát az ismerőség és az idegenség dichotómiájában” (9. old.). Az identitás definiálásakor *Csepelire* és *Patakira* támaszkodik, akik szerint az identitást az egyéntől a közösség felé haladva lehet meghatározni. A különböző identitástípusok összegzése és rövid leírása után részletesebben foglalkozik a kisebbségi és lokális identitással, hiszen kutatásait főleg e két faktorra alapozta. E fejezet végén összefoglalja a kárpátaljai magyarság identitásáról végzett eddigi kutatások eredményeit. A többnyire kvantitatív módszereket alkalmazó vizsgálatok közül kiemeli a *MOZAIK2001* című vizsgálatot, melynek eredményeiből kiderül, hogy a kárpátaljai fiatalok többsége magát kárpátaljai magyarnak, vagy egyszerűen magyarnak vallotta, szülőföldként, illetve hazaként is többnyire Kárpátalját jelölte meg. „Az t következtetést vonhatjuk tehát le, hogy az önbesorolás, egy nemzeti csoportba való tartozás tehát a kárpátaljai magyaroknál egyértelmű, [...] (20. old.). Emellett olvashatunk még a *Gereben Ferenc* által 1995/96-ban végzett kutatás eredményeiről, valamint a *Kárpát Panel* című kutatásról egyaránt.

A kutatás bemutatásával foglalkozik a 3. fejezet. Röviden és tömören összefoglalja a szerző azokat a történelmi eseményeket, melyek Kárpátalja lakosságára, egyben a magyar kisebbségre nézve sorsdöntőek voltak. A történelmi összefoglalóban főleg azokat az eseményeket emeli ki, melyek hatással lehettek az identitás alakulására. Hiszen gondoljunk csak a 20. század történelmi eseményeire, amikor is a politikai változások következményeként az emberek több ország állampolgárai, de ugyanazon kisebbségi közösség tagjai voltak anélkül, hogy megváltoztatták volna lakóhelyüket. Ezt követően a terület közigazgatási, etnikai és népességi adatai következnek, melyből kiderül, hogy Kárpátalja magyar nemzetiségű lakosainak száma főleg a városokban egyre fogy. Szó esik a fejezet további részeiben a lakosság vallási sajátosságairól, nyelvhasználatáról, valamint intézményekről és szervezetekről, melyek a magyarság körében működnek.

A kötet alapját képező kutatást a Hodinka Antal Intézet által irányított *Kárpátaljai magyar nyelvhasználat társadalmi rétegződése* című kutatási programon belül végezték, mely során 124 magyarlakta településen 618 személlyel készítettek interjút. Az irányított beszélgetéseket a mellékletben megtekinthető egységes, előre meghatározott kérdéslista alapján végezték, melyben a kérdések hét fő témakörre épültek: életút; identitás; a település; helyzetmegítélés; nyelv-

járás, nyelv, nyelvmegtartás; a település története; egyéni megjegyzések. Az adatközlők általános leírása (kor, nemi eloszlás, vallási megoszlás) után a felállított hipotézisek következnek a fentebb már említett témakörökre lebontva.

A 4. fejezet, a kötet terjedelmében legnagyobb egysége, összesen 12 fő témakörben taglalja az interjúelemzéseket. Mindegyik témakör az identitástípusok egy-egy elemét magyarázza. Legfontosabb következtetései közül kiemelhető, hogy a kárpátaljai magyarok az őket ért mindennemű hátrányos megkülönböztetés ellenére is pozitívan élik meg magyarságukat, valamint hogy magyarságuk megőrzésének szolgálatába helyezik a nemzeti ünnepek, hagyományok megtartását, illetve a nemzeti szimbólumok tiszteletét.

Következtetéseit Hires-László Kornélia interjúrészletekkel támasztja alá, melyek növelik azok hitelességét. Érdekességgént említhető meg, hogy egyes alpontok egy mottóként szolgáló idézettel kezdődnek, melyek ugyancsak a hangfelvételnél rögzített, majd lejegyzett átiratokból származnak.

Részletesebben foglalkozik a nemzeti hovatartozás, etnicitás kérdéseivel, a magyar-ukrán viszonyokkal. Ez utóbbit megvizsgálja települési, régió, országos szinten, illetve a többi kisebbségbe került régióhoz képest. Boncolgatja a szerző azt is, hogy milyen előnyökkel, illetve hátrányokkal járhat az, ha valaki bátran vállalja nemzetiségét, jelen esetben magyarságát, valamint hogy hogyan viszonyulnak a kisebbség tagjai a magyarországi magyarokhoz, és az áttelepült magyarokhoz. Ebben a tekintetben egyértelműen kirajzolódott az adatközlők véleményeiből, hogy a „Magyarországra áttelepült kárpátaljai magyarok többségének megmaradt a lokális identitása: folyamatos a „hazavágyódás”, a honvágy” (97. old.).

A magyar kisebbség jelenét vázolja fel a továbbiakban a szerző, jellemzi az ukrán nyelvhez való viszonyulásukat, a nyelvtudás hiányának következményeit és részben okait is, valamint a magyarság megélhetőségi lehetőségeit, mely ugyancsak összefüggésbe hozható azzal, hogy valaki beszél-e a többségi társadalom nyelvét, vagy nem. Az idősebb korosztály szinte nosztalgiazva emlegeti a szovjet éra biztos pénzkereseti és megélhetési lehetőségeit.

A tartalmas kötet átfogó képet nyújt azokról a tényezőkről, melyek befolyásolhatják/befolyásolják a kárpátaljai magyarok identitásának alakulását. A levont következtetésekből okulva érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy anyanyelvünk ápolása, hagyományaink megőrzése, ünnepeink méltó megtartása, nemzeti szimbólumaink tisztelete, vallásunk gyakorlása, nemzetünk múltjának és jelenének ismerete, mind-mind erősítik identitásunkat. E maroknyi magyar közösség fennmaradásának záloga, hogy mindezt továbbadjuk gyermekeinknek és a későbbi generációknak.